

შინაწესები, ბანკები, ბირჟები

შინაწესები რისკები თანამშრომლებში პროგნოზირების სისტემაში

ალეკო ქუთათელაძე
სტუ სრული პროფესორი
ირმა კვეტენაძე
სტუ დოქტორანტი

რისკი – დღემდე ცნობილ კატეგორიებს შორის ყველაზე მეტადაა საიდუმლოებით მოცული. პირველი, იმიტომ, რომ კაცობრიობამ მისი არსებობის შესახებ დიდი ხანია რაც შეიტყო. მიუხედავად იმისა, რომ რისკს მიიჩნევენ ისტორიულ, ეკონომიკურ და ფილოსოფიურ კატეგორიად, ამავდროულად რისკის საერთო აღიარებული თეორია დღემდე არ არსებობს;

მეორე, რისკი რომ არსებობს იცის ყველამ, მაგრამ ცოტა თუ ერკვევა მის არსში. რისკ-მენეჯმენტის სპეციალისტების უმეტესობა დარწმუნებულია, რომ ნებისმიერი რისკის მართვა შესაძლებელია. გამოვიყენოთ სხვადასხვა ღონისძიებები, რომელიც შესაძლებლობას მოგვცემს გარკვეულად მოვახდინოთ სარისკო ხდომილების დადგომის პროგნოზირება და ვიხმაროთ მისი ხარისხის დაწევის საშუალებები. არ შეიძლება ანგარიში არ გაეწიოს იმას, რომ თვითონ რისკებს ქმნის ხდომილების პროგნოზირების გარე სისტემა, რომელიც მისი გავლენის სფეროში არ მდებარეობს და მას არ ექვემდებარება. იგი ასევე აძლიერებს ან ასუსტებს სხვადასხვა ფაქტორების გავლენას. ამის მიუხედავად რისკების პროგნოზირება და მისი დაწევა – სამეცნიერო და პრაქტიკული მოღვაწეობის საკმაოდ მნიშვნელოვანი სფეროა. თუ მას არ ექნება რისკების მართვის არ-

სეზუღ ყველა ძირითადი ფუნქციის აბსოლუტურ და სრულფასოვან მართვაზე პრეტენზია, ის შესაძლებელია პრაქტიკული მიზნით მიღებული იქნას, როგორც რისკ-მენეჯმენტი;

მესამე, უმეტესობა სპეციალისტებისა არ უღრმავდება ამ კატეგორიას. ისინი ცდილობენ ან გვერდი აუარონ ამას ან სხვას გადააბარონ;

მეოთხე, უმაღლესი კლასიფიკაციის მქონე მეცნიერებს შორისაც არსებობს მოსაზრება, რომ ურისკო გადანყვევტილებები და პროექტებიც კი არსებობენ.

შეიძლებაოდა სხვა არგუმენტების მოძებნა, მაგრამ ეს ოთხივე საკმარისია, რომ შევეცადოთ გავერკვეთ ამ საიდუმლოებით მოცულ კატეგორიაში მისი პრაქტიკული შესაძლებლობის კვლევის და ანალიზის კუთხით.

სამეცნიერო ლიტერატურაში, კონკრეტულ საქმიანობასთან მიმართებაში ავტორები იძლევიან რისკის სხვადასხვა განსაზღვრებას. რა თქმა უნდა ჩვენთვის უდიდეს ინტერესს წარმოადგენს განსაზღვრება, რომელიც ეხება ბიზნესის სფეროს რისკს. განვიხილოთ ზოგიერთი მათგანი.

მაგალითად, პიტერ ბერსტაინი თავის ნაშრომში, რომელიც ეძღვნება ბიზნესში რისკის საკითხს, აღნიშნავს, რომ სიტყვა „რისკი“ ძველი იტალიური სიტყვა „risicare“- გან წარმოიშვა და ნიშნავს „გაუბედეს“ და ასკვნის, რომ „ამ აზრით რისკი – ეს უფრო არჩევანია ვიდრე შემთხვევითობა“. ქმედება, რომელიც ჩვენ უნდა შევასრულოთ ჩვენს ხელთ არსებული არჩევანის თავისუფლებაზე დაყრდნობით – აი რა არის რისკი სინამდვილეში.

ი. ბალაბნოვი თავის წიგნში ფინანსების მართვის შესახებ შემდეგ განსაზღვრებას გვთავაზობს: „რისკის ქვეშ იგულისხმება დანაკარგის საშიშროება, რომელიც გამომდინარეობს ბუნებრივი მოვლენებისა და საზოგადოების საქმიანობის ამა თუ იმ სპეციფიკიდან. რისკი – ეკონომიკური და ისტორიული კატეგორიაა“¹.

საპროექტო დაკრედიტებაზე მიძღვნილ ნაშრომში რისკის ქვეშ მოაზრებულია ეკონომიკურ პროცესებზე განსაზღვრული ფაქტორების მოულოდნელი ზემოქმედების ალბათობა, რომელთა გავ-

ლენითაც შესაძლებელია მოხდეს შედეგის გადახრა დაგეგმილი სიდიდიდან. აქვე მოყვანილია ასევე საპროექტო რისკების კონკრეტული განმარტება¹: „პროექტული რისკები – ეს იმ რისკების ერთობლიობაა, რომლებიც ემუქრება პროექტის ეკონომიკურ ეფექტიანობას და გამოიხატება ფულადი სახსრების ნაკადზე ნეგატიური გავლენით“.

ზემოთ ნათქვამიდან გამომდინარე შეიძლება დავასკვნათ, რომ სპეციალისტების აზრით, რისკები შეიძლება ვმართოთ, ე.ი. გამოვიყენოთ სხვადასხვა მეთოდები, რომლებიც საშუალებას იძლევა გარკვეული ხარისხით მოვახდინოთ რისკიანი ხდომილების მოხდენის პროგნოზირება და მივიღოთ ზომები რისკის დაწვეისათვის.

განვიხილოთ ამჟამად ფართოდ გავრცელებული რისკების სისტემების არსებობაზე ფინანსისტების მიდგომა. შესაძლო შედეგზე დამოკიდებულებით რისკები იყოფა ორ დიდ ჯგუფად: წმინდა და სპეკულაციური.

წმინდა რისკები ნიშნავენ უარყოფითი ან ნულოვანი შედეგის მიღებას. ასეთ რისკებს მიეკუთვნებიან: ბუნებრივი, ეკოლოგიური, პოლიტიკური და კომერციული რისკების ნაწილი (ქონებრივი, სანარმოო, სავაჭრო).

სპეკულაციური რისკები გამოიხატება როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი შედეგების მიღების შესაძლებლობით. ასეთ რისკებს განეკუთვნება ფინანსური რისკები, რომლებიც კომერციული რისკების ნაწილს წარმოადგენენ.

ფინანსური რისკები დაკავშირებულნი არიან ფინანსური რესურსების (ე.ი. ფინანსური სახსრების) დაკარგვის ალბათობასთან. ეს რისკები იყოფა ფულის მყიდველობის უნართან დაკავშირებულ რისკებად და კაპიტალის ჩადების (საინვესტიციო) რისკებად. ფულის მყიდველობის უნართან დაკავშირებულ რისკებს მიეკუთვნებიან შემდეგი რისკები: ინფლაციური და დეფლაციური რისკები, სავალუტო რისკები, ლიკვიდობის რისკები².

მსოფლიო გამოცდილება გვიჩვენებს, რომ საკრედიტო ინსტი-

1 Шенаев В.Н. Ирриазов Г.С. проектное кредитование М. 1996, С. 44.

2 მაგრაქველიძე დალი – „ფინანსური რისკები და მათი მართვის მეთოდები“. თბილისი, 2012 წელი, გვ.34-35

ტუტების პრაქტიკაში უდიდეს მნიშვნელობას იძენს ინოვაციური შემადგენელი, რომელიც ზრდის ფასიანი ქაღალდების როლს ბანკების საინვესტიციო პორტფელში. ახალი ინსტრუმენტები მათ აძლევს უფლებას წარმატებით შეამცირონ საკრედიტო რისკები.

საკრედიტო რისკი – ეს მევალის მიერ კრედიტორის კუთვნილი ძირითადი ვალის და პროცენტების არ გადახდის საშიშროებაა. საკრედიტო რისკებს მიეკუთვნება ასევე ისეთი ხდომილების მოხდენის რისკებიც, რომლის დროსაც სასესხო ფასიანი ქაღალდების ემიტენტს არ აქვს საშუალება გადაიხადოს მათზე პროცენტები ან დაფაროს სესხის ძირითადი თანხა.

საკრედიტო რისკები ასევე შეიძლება იყოს პირდაპირი ფინანსური დანაკარგების ნაირსახეობა. პირდაპირი ფინანსური დანაკარგების რისკები მოიცავენ შემდეგ ნაირსახეობებს: საბირჟო რისკები, სელექციური რიკები, გაკოტრების რისკები, ასევე საკრედიტო რისკებიც.

ბანკის გასვლა ტრადიციული შუამავლის ფუნქციის ჩარჩოებიდან და საბანკო ბიზნესის დივერსიფიკაციამ, ბანკების მიერ სავაჭრო და საინვესტიციო ოპერაციების ათვისებამ, მათ მიერ ახალი საფინანსო ინსტრუმენტების გამოყენებამ საგრძნობლად გაზარდა მოთხოვნა მართვის პროცესის ორგანიზაციაზე და საბანკო რისკების კონტროლზე. მათ შორის მუშავდებოდა აუცილებელი პროცედურები და რეგლამენტი, რაც საშუალებას იძლევა გათვალისწინებული იქნას საოპერაციო რისკების წარმოშობა, რომლებიც ინოვაციურ საკრედიტო მექანიზმის დანერგვასთანაა დაკავშირებული. ეს აიძულებს რისკ-მენეჯმენტის თეორიტიკოსებსა და პრაქტიკოსებს, მუდმივად იმუშაონ შიდა საბანკო კონტროლისა და მართვის ახალი სრულყოფილი მეთოდების შექმნაზე.

მიუხედავად ამისა, ზემოთ განხილული რისკების სისტემა საშუალებას იძლევა ბიზნესის ზოგიერთი სახისთვის, მაგალითად ვაჭრობისათვის, გადაწყვიტოს პრაქტიკული ამოცანები, რომელიც დაზღვევასთან არის დაკავშირებული. ამავ დროს ეს სისტემა არ შეიძლება მიღებული იქნას იმ რისკების ადეკვატურ ასახვად, რომლებიც საწარმოო ბიზნესში ან საინვესტიციო პროექტების რეალიზაციის დროს არსებობენ. ეს ბუნებრივიცაა, რამდენადაც

რისკების კლასიფიკაციის უნივერსალური სისტემები, რომლებიც ადეკვატურად ასახავენ ნებისმიერი სახის ბიზნესის რისკებს ჯერ არ არსებობს.

ასეთი სისტემის შექმნა შესაძლებელია თუ არა? დღეს ამ კითხვაზე ცალსახად პასუხის გაცემა ძნელია, რამდენადაც ასეთმა სისტემამ ადეკვატურად უნდა ასახოს რისკების ყველა მრავალგანზომილებიანი სივრცე. თეორიულად ამგვარი ამოცანა შეიძლება დაისახოს, მაგრამ ბიზნესის თითოეული სახის პრაქტიკული მიზნებისათვის უფრო მნიშვნელოვანია არა ასეთი რთული უნივერსალური სისტემების არსებობა, არამედ იმ რისკების უფრო მარტივი, მაგრამ ხარისხიანი ასახვა, რომლებიც ობიექტურად არსებობენ სწორედ მოცემულ ბიზნესში.

აქედან გამომდინარე, საინვესტიციო პროექტების რეალიზაციისას ადეკვატურად უნდა გავითვალისწინოთ ის რისკები, რომლებიც ახლავს საქმიანობის ამ სფეროს და რეალურად არსებობენ შესაბამის რისკების ქვესივრცეში. თავის მხრივ, ეს ნიშნავს, რომ არსებული რისკების სისტემის სპეციფიკით განსხვავებული პროექტებისათვის უნდა შეიქმნას საკუთარი კლასიფიკაცია, რომელიც უფრო სრულად ასახავს მოცემული პროექტების რეალიზაციის რისკებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. მაგრაქველიძე დალი – „ფინანსური რისკები და მათი მართვის მეთოდები“. თბილისი, 2012 წ.
2. Балабнов И.Т. Риск-менеджмент. М. 1996.
3. Шенаев В.Н. Ирнiazов Г.С. проектное кредитование М. 1996.